

Шарл Дил

МЛЕТАЧКА РЕПУБЛИКА

ИСТОРИЈА
ВЕНЕЦИЈЕ

EVOLUTA

Шарл Дил

МЛЕТАЧКА
РЕПУБЛИКА
ВЕНЕЦИЈА,
РЕПУБЛИКА ПАТРИЦИЈА

превела
Милена Репајић

Еволута
Београд, 2019.

ХРОНОЛОГИЈА

401. — Аларих I пљачка Аквилеју.
425. — Прва насеља на Ријалту.
466. — Заједнице у Лагуни самостално бирају своје трибуне.
560. — Изградња Цркве Светог Теодора.
568. — Упади Лангобарда. Становници Алтинума беже у Торчело.
697. — Избор првог дужда Паулуча Анафеста.
726. — Иконокластичке борбе у Ромејском царству: први запис титуле дукс, односно дужд.
742. — Маламоко се издваја као средиште новог града.
810. — Пипин II безуспешно опседа Лагуну. Венеција под протекторатом Ромејског царства.
- 828—829. — Млетачки трговци краду мошти Светог Марка из Александрије.
932. — Венеција успоставља монопол трговином сољу.
976. — Побуна у којој је убијен дужд Пјетро Кандијано IV. Доласком Орсеола на власт Венеција се трајно опредељује за Ромејско царство, поморску трговину и стицање прекоморских поседа.
998. — Цар Отон III посећује Венецију.
1000. — Дужд Пјетро II Орсеоло води поход против далматинских гусара; почетак освајања Јадрана.
1095. — Први крсташки рат.
1098. — Први поморски сукоби са Пизом.
1102. — Оснивање трговачке четврти у Сидону.
1104. — Изградња Арсенала.
1106. — Велика поплава разара Маламоко.
1123. — Опсада Тира.
1166. — Побуна Задра.
1171. — По наредби цара Манојла I, сви Млечани који су живели на простору Царства били су ухапшени и њихова добра заплењена.

1172. — Убиство дужда Виталеа
II Микијелија. Велико веће
постаје истински суверен
државе.
1173. — Први мост на Ријалту.
1204. — Четврти крсташки
рат. Након Задра, крсташка
војска осваја Цариград.
Успостављање Латинског
царства.
1253. — Први рат против
Ђенове.
1261. — Ромеји поново
заузимају Цариград.
1271. — Повратак Марка Пола
из Кине.
1284. — Исковани први златни
дукати.
1291. — Пећи за топљење стакла
пренете у Мурано; Напад
Тира.
1298. — Пораз млетачке
флоте код Корчуре; победа
Ђеновљана.
1300. — Велика народна побуна;
погубљење вођа устанка.
1308. — Први папски интердикт
против Венеције.
1310. — Оснивање Већа
десеторице које ће постојати
до 1796. године.
1325. — Оснивање регистра
свих чланова млетачких
патрицијских породица,
који ће касније бити назван
„Златна књига“.
1346. — Започета изградња
Цркве светих Јована и Павла.
1348. — Епидемија куге
преполовила број становника
Лагуне.
1353. — Велика победа млетачке
флоте над Ђеновљанима код
Алгера, Сицилија.
1358. — Побуна у Далмацији.
1363. — Побуна на Криту.
1373. — Јевреји се трајно
насељавају у Венецији.
1381. — Торински мир; крај рата
између Венеције и Ђенове.
1404. — Венеција шири своје
територије у Италији,
освајање Басана, Виченце,
Вероне и Падове.
1453. — Султан Мехмед II осваја
Цариград; пад Ромејског
царства.
1454. — Венеција осваја
Тревизо, Бергамо и Равену.
1464. — Рат са Турцима;
Венеција губи Негропонт и
део Мореје.
1478. — Рођен Ђорђоне.
1485. — Рођен Тицијан.
1488. — Краљица Катарина
Корнаро уступа Кипар
Венецији.
1493. — Алдо Мануцио штампа
прве књиге.
1494. — Шарл VIII Валоа

- напада Италију; Венеција са са савезницима одупире Французима.
1498. — Васко да Гама проналази пут до Индије.
1508. — Стварање Камбријске лиге.
1510. — Тежак пораз Млечана код Ањадела; папа Јулије II уклања интердикт против Венеције.
1512. — Рођен Тинторето.
1516. — Јевреји изоловани у гету.
1527. — Похара Рима; бројни уметници и учењаци беже у Венецију.
1528. — Рођен Веронезе.
1537. — Рат са Турцима; велики млетачки територијални губици.
1539. — Три инквизитора придружена Већу десеторице.
1570. — Турци заузимају Кипар.
1571. — Битка код Лепанта.
1577. — Пожар у Дуждевој палати.
1606. — Велики интердикт; папа Павле V екскомуницира Венецију.
1630. — Највећа епидемија куге у историји Венеције десеткује становништво Лагуне.
1631. — Започела изградња Цркве Свете Марије од Спаса (*Santa Maria della Salute*).
1669. — Турци освајају Кандију на Криту.
1685. — Франческо Морозини осваја Мореју.
1693. — Рођен Тијеполо.
1697. — Рођен Каналето.
1718. — Турци освајају Мореју.
1790. — Започела изградња позоришта Ла Фениче (*La Fenice*).
1797. — Наполеон I Бонапарта укида Млетачку Републику.

Предговор

Постоји једна романтична Венеција, Венеција Бајрона, Де Мисеа, Жорж Санд: о тој Венецији, свакако привлачној али помало несвакидашњој, чија се слава пронела више захваљујући књижевности а мање захваљујући снобизму, неће бити речи у овој књизи. Реч је о једној другој Венецији, оној о којој с пуним правом говоримо да је „најупечатљивија лекција о дејственој снази и прагматичности коју срећемо у историји”. Управо је то Венеција коју овде желимо, не, наравно, да бисмо написали још једну од историја, већ много пута исписаних, већ да бисмо проникли у њен политички систем, његов историјски развој, и да бисмо открили да ли је тај подухват био превише амбициозан и спознали разлоге који леже у позадини те величанствене силе и њеног потоњег пада.

У наслеђу сложених и разноликих политичких устројстава која су се редом смењивала код европских народа, Венеција има засебно место. Њен државни систем једна је од најоригиналнијих и најзнаменитијих творевина које је изнедрила историја институција; она нуди један класичан и скоро јединствен облик владавине аристократије, републике патриција, где је моћ била усредсређена у рукама невелике олигархије, уско повезане и затворене, која је особито љубоморно чувала своје привилегије. Међутим, оно што је можда достојно још веће пажње, јесте што су ово политичко дело изнедриле прилике које су на многе начине биле вештачке, али је оно ипак, због чврсте воље оних који су њиме управљали, било једно дуготрајно дело. Устав Млетачке републике је истрајао без потреса, скоро без промена, непуних хиљаду година; а од града којим је она руководила направила је не само једну чврсту државу већ велику светску силу. Истражити механизме државног уређења Млетачке републике, одредити посебно разлоге због којих је један град, стављен у тако посебне околности, дао исто тако посебан режим, спадају у главне теме којима се овде бавимо. Такође, већ у овој студији уочиће се беспрекорна особеност Венеције којом је обојено све што је она створила, како њена политика тако и њена администрација, како њена дипломатија тако и њена цивилизација.

Смештена, у условима где се родила и поред места крај којих је настала, на маргинама и готово изван Италије, Венеција није била држава

слична другим италијанским државама средњег века. Она своју моћ није изградила захваљујући добром територијалном положају, већ захваљујући економском напретку и трговини. Била је не само краљица Јадрана него целог Медитерана све до почетка XVI века; и том Медитерану дала је добар пример како се гради и управља великим колонијалним царством. Данас се још увек, у свим источним морима, од Далмације до Дарданела, од Крфа до Кипра, налазе трагови које је Република оставила током освајања, а лав на Светом Марку делује као да и даље држи своје канце над земљама над којима је некада владао.

У времену када изучавамо географске, политичке и економске разлоге који су изградили моћ једне државе, Венеција, где се много јасније него било где другде појавио сплет ових различитих околности, због тога заслужује посебну пажњу. Она то заслужује и због оних које занимају нарави људи и због оних вредности које су њене грађане ставиле у службу њене политике. Дух Венеције саздан је од сложеног сплета егоизма и оданости отаџбини, одсуства обзира и пожртвованости, снажне воље и дуга слободе и подређивања личних интереса слави Републике. Делом је славу и напредак град Светог Марка дуговао овоме, а делом и непрекидној бризи да се богатство и сјај Венеције увеличају, да сви заједно служе њеним интересима и њеној части. У једном таквом непредвидивом савезу, најреалистичнијем у практичном смислу, али са најузвишенијим идеалима, лежала је једна неоспорна лепота.

У данима када источни Медитеран поново привлачи пажњу Европе, можда је вредно труда истражити политику једног града који је током читавог свог историјског постојања био усмерен ка Истоку, и који је своју моћ засновао на разумном и мудрој коришћењу богатстава Леванта.

Свакако ће сами разлози који су довели до опадања Млетачке републике показати шта је било нужно у изградњи њене моћи. Они истовремено служе као доказ о њеној снажној вољи, ужагрелој енергији и прилагодљивој вештини у изградњи те миленијумске грађевине. Такође су доказ да је један скромни град, изникао из блата лагуне, могао да постане центар трговине Медитерана, престоница највећег колонијалног царства за које је средњи век знао. Овај град, чудесно богат и напредан, украшен свим вредностима и престижом цивилизације, дело је

човека које му служи на част и потврда да стабилна и јака власт може обезбедити славу и моћ једној земљи.

Због свега тога ова минула историја можда неће бити незанимљива, и свима онима који су под утиском привлачности Млетачке републике она ће, надам се, дати неколико нових разлога за дивљење.

Contrafetzung der fürnemmen Statt Venedig sampt den umbligenden Inseln.

Die Statt Venedig hat 72. Kirchen, und 42. Clöster, namlich 17. Mönche und 2. Nonnen, welche in demselben Ceteren, oder in der Stadt, die die Clöster hat, die Jahr 1600. 1000. 1200. 1400. 1600. 1800. 2000. 2200. 2400. 2600. 2800. 3000. 3200. 3400. 3600. 3800. 4000. 4200. 4400. 4600. 4800. 5000. 5200. 5400. 5600. 5800. 6000. 6200. 6400. 6600. 6800. 7000. 7200. 7400. 7600. 7800. 8000. 8200. 8400. 8600. 8800. 9000. 9200. 9400. 9600. 9800. 10000.

Es bezeugt sich die Stadt Venedig, welche die Clöster hat, und die Nonnen, die in der Stadt, die die Clöster hat, die Jahr 1600. 1000. 1200. 1400. 1600. 1800. 2000. 2200. 2400. 2600. 2800. 3000. 3200. 3400. 3600. 3800. 4000. 4200. 4400. 4600. 4800. 5000. 5200. 5400. 5600. 5800. 6000. 6200. 6400. 6600. 6800. 7000. 7200. 7400. 7600. 7800. 8000. 8200. 8400. 8600. 8800. 9000. 9200. 9400. 9600. 9800. 10000.

КЊИГА I

ОСНИВАЊЕ РЕПУБЛИКЕ

(од V до XI века)

Глава I

Почеци Венеције

Према својим географским одликама, према генези и најстаријем развоју током историје, као и различитим утицајима које је трпела током својих почетака, Венеција је један издвојен град. Данас, још увек, цела њена околина, у лагуни која је окружује, представља низ умрлих градова који су јој историјски претходили, који су на изванредан начин припремили и објашњавају њену потоњу моћ. Управо према овим малим Венецијама, које су најавиле велику Венецију, али нису имале ни прилику ни срећу да процветају, требало би сада усмерити пажњу. Њихова давна прошлост, чији неколики аспекти и даље остају зачуђујуће живи, бацају светло на причу о граду Светог Марка: то је, уистину, природан и нужан увод.

Венецијанска лагуна

Уколико погледамо карту северне Италије, један географски феномен пара очи. Читавом североисточном обалом Јадрана, од Реноа до Изонца, од Равене до Аквилеје, простире се једна мочварна низија, непрекидно мењана под утицајем воде. Велики водени токови који долазе са Алпа ту се полако и тромо спуштају ка мору, испуњени муљем и седиментима које су покупили током својих дугих путовања; од тог талога формирају наносе пре свог сједињавања са Јадраном, и на тај начин, у тој низини, земља се непрекидно шири на ширину мора. Дуги наноси песка, такозвана *лида*, простиру се пред обалом, испрекидани местимице ушћима река. Иза ових приобалних појасева, налазе се велике долине плитке воде, лагуне, које су истачкале један архипелаг острваца. Пре самог копна, на ивици са обалом, развила се једна полуводена долина: то је *венецијанско низоземље*.

Два пута током дана, зависно од тога да ли се ниво Јадрана подиже или спушта (познато је да је ово море, за разлику од остатка Медитерана, море са приметном амплитудом), изглед ове области се мења. Током плиме, све је покривено морем, осим неколико острваца која се уздижу као куле; на површини лагуне, извирују само потпорни стубови, који

окружују плићак и обележавају пловидбене канале. Током осеке, напротив, тај простор представља долину зелених алги избраздану вијугавим каналима; појављују се низије, у којима се огледају базенчићи стајаће воде; уздижу се острва, много чвршћа, само местимично прекривена током. То је један несвакидашњи пејзаж, у коме је све посебно, и земља и небо, и клима и атмосфера. Светлост се игра и блешти над језерцима узбурканим ветром. Замућене и оловне водене површине наизменично се смењују са бледим пешчарама без одсјаја. На треперавој и блештавој површини, мењају се боје и стапају се у непрекидном кругу. Видно поље се и само мења: без јасних контура, без линија прекида; трепераве мрље испод живописних боја. На основу овога, Иполит Тен је могао помислити да тај непрекидни приказ пред очима, тај влажни ваздух, та гасовита испарења уздигнута над воденим површинама, та игра светлости у једној посебној атмосфери, нису били без утицаја на природу венецијанске уметности.

У сваком случају, између речних наноса и непрекидне опсаде мора, земља се мењала из века у век. Градови, који су некада били на обали, нашли су се, захваљујући непрекидном раду река, прилично далеко у унутрашњости копна, а напредовање континента на таласима било би још веће да чињеница што обала лагано и непрекидно тоне није донекле умањила тај ефекат. Међутим, и Равена и Аквилеја постале су континентални градови, а венецијанска лагуна била би потпуно преплављена да Венецијанци нису вештачки преусмерили токове Бренте и Бачиљонеа ка југу, а Силе ка северу. Поред тога, Јадран гута и односи земљу. И на тај начин, целом дужином обале створена је двострука регија: у суседству копна, узбуркана мочварна низија: то је *мртва лагуна*; а ка мору, једно велико језеро, са раштрканим острвцима, повезано са Јадраном, оживљено струјама и копненим ветровима: то је такозвана *жива лагуна*. И управо на том месту, на острвцима унутар живе лагуне, иза заштитне линије *лида*, ту је настала Венеција.

Прве насеобине

Током првог века историје Римског царства, ова област је оживела. Велики приобални градови, Равена и Алтинум, Конкордија и Аквилеја, имали су луке на мору. Ту су се експлоатисала природна богатства, риба

и со; једна рута која је била сакривена од олуја које су вребале на отвореном мору, отворила се за поморску трговину. Међутим, све до почетка V века, лагуне нису истински ушле у историју.

Када је бујица великих варварских инвазија прохујала Италијом, и након што су, редом, Аларихови Готи и Атилини Хуни у V веку, а Остроготи, Франци и Лангобарди у VI веку, пронели кроз ову напредну регију пропаст и страх, узбуњен народ, бежећи пред нападачима, потражио је природно склониште које су му понудила острва лагуне. Без сумње, ова миграција се није окончала у једном таласу, у доба Атиле, како стоји у легенди, једном засагда; Хуни су прошли, људи су се вратили у напуштене градове на копну, обновљене су рушевине које су остале за варварима. Међутим, сигурност је заувек напустила тај део Италије. Када су Лангобарди стигли, сејући за собом панику, која је била додатно оснажена страшним пророчанствима, поново су становници градова избегли у лагуну и овог пута је нису напустили. Да би их тамо утврдили, бискупи су пренели на острва свете реликвије и блага својих цркава, и из тог жалосног егзодуса родио се сасвим нови живот.

Градо, у делти Изонца, окупио је избеглице из Аквилеје и постао је један велики град, чији је бискуп, са титулом поглавар црквене провинције,¹ постао духовни вођа нове Венеције. На ушћу Ливенце, родио се Каорле који је примио досељенике и бискупа из Конкордије. У близини Пијаве, Хераклијане и Еквилијума (данашњи Језоло) скровиште су пронашли популација и бискуп Опитергијума, и Хераклијана је била, у VII веку, прва политичка престоница регије. Људи Алтинума су избегли на севернија острва венецијанске лагуне, у Торчело, који је имао бискупа, у Бурано, Мурано и Мазорбо; они из Монселичеа и Падове населили су се јужније, у Маламоку, који је био седиште бискупије, и у Кјођи. Зачуђујући стицај околности био је да је група острва из које је касније израсла Венеција била најслабије насељена: Ријалто, Оливоло, Спиналунга (данашња Ђудека), Дорсодуро, ниска острва, мале површине, примили су само неколицину рибара. У првобитној Венецији, оној у VI и VII веку, верски центар био је Градо, политички центар Хераклијана, а трговачки центар Торчело.

¹ Челник црквене провинције која је обухватала целу северну Италију (прим. прев.).

Живот у лагуни

Лако је замислити тежину живота првих насељеника лагуна. За живот у овим мочварама требало је на неки начин створити и само тло на ком ће живети; требало је учврстити земљу, попуњавајући недовољно исушена пространства; требало је заштитити освојену земљу помоћу брана направљених од дасака и прућа; требало је урадити дренажу земљишта, ископати канале, обезбедити пристаништа за бродове; требало је такође да пронађу нешто од чега ће живети. На сву срећу, на тој обали није недостајало дрвне грађе, због великих шума морских борова: пецање и лов водених птица обезбеђивали су основне животне намирнице, а солане су биле извор потоњег богатства. На влажној и плодној земљи, сејали су баште и винограде; за чишћење и канализацију лагуна користили су надолажење и повлачење воде. Недостајало је пијаће воде: тај проблем су решавали изградњом цистерни. Међутим, углавном су сви ови нови градови увиђали да њихова будућност лежи на мору.

У трагедији *Брод (La Nave)*, Габријеле Д'Анунцио је визионарски оживео, чудан и суров живот ових градова који су настајали, где је деловало, према песниковим речима, да смо се вратили „у освит времена”, и истакао је, путем једног чудесног симбола, оно што ће донети будућу славу Венеције, „града изграђеног на напуштеним местима, без зидина, без капија, без гробница, али чија су сила и темељи лежали на мору”. Једно занимљиво сведочанство о почетку VI века, најстарије које одсликава историју Венеције, заокружује ову поетичну слику реалношћу прецизних чињеница. У једном писму упућеном „трибунима народа мора који управљају Венецијом”, Касиодор, тада министар остроготског краља Теодориха, овако описује област лагуна: „Код вас, плима и осека редом сакривају или откривају лице тих предела. Куће наликују гнездима морских птица, које понекад делују као да се налазе на земљи, а понекад као да плутају на води, као Киклади. Куће се појављују, раштркане дуж таласа, не као дело природе, већ као дело људске руке. Уз помоћ чврсто привезане рогози, земља постаје чврста и ви не страхујете да морским таласима супротставите овај осетљиви бедем”. Једино богатство земљи доносе риба и солане: такође, живот је овде сам по себи скроман, и људи су потпуно равноправни. На зиду куће, „попут неке

домаће животиње”, окачена је барка, једини начин да се крећете унаоколо и да се прехраните. Од тог тренутка, живаљ венецијанске лагуне иступа као народ морепловаца, који не преза да се отисне на увек мирне таласе лагуне, и чији се читав живот одвија на води. Касиодор додаје и овај опис: „Из даљине делује као да ваши чамци клизају по ливади, јер се не виде трупови. Они се крећу напред помоћу ужади, зато што весла нису корисна и због страха да употребљавају јадро, ваш народ користи лагане покрете кормилара”.

Данас и даље, у неким заборављеним забитима лагуне, у кућама рибара у околини Града, и у становима на стубовима у области Комачо, налазе се кључне одлике са слике коју је описао Касиодор: дрвене колибе са чије је једне стране привезан чамац и спора пловидба уским каналима, у којима чамци делују као да клизају по зеленој ливади покретних алги; све су то остаци једне прошлости које је природа наметнула првим насељеницима лагуна и које им намеће и дан-данас.

Торчело

Међу свим изумрлим градовима који су претходили Венецији, и који су се, мало-помало, повукли у сенку, потопљени у блату лагуне или доведени у стање убогих заселака, налази се један једини градић који буди успомену на ту првобитну и далеку епоху: то је Торчело.

На два сата од Венеције, у тешким водама успаване лагуне, налази се једно напуштено и језовито острво. На овом скоро ненасељеном месту, где неколико рибарских кућа вреба у сенци усамљених грађевина, подсећајући на то да је некада давно овде постојао живот, израстао је један насељен и напредан град. Све до X и XI века, Торчело је био велики трговачки град лагуне; имао је палате, цркве, један велики канал попут Венеције; и мало-помало, покривен песком, болестан и напуштен, он је пропао. Међутим, од своје изгубљене славе сачувао је две задивљујуће грађевине, и на том месту где владају као господари, како каже Барес, „тишина и ковитлац смрти” сасвим природно дух путује унатраг до самих почетака Венеције и препознаје елементе старине. Купола у облику базилике, украшена византијским мозаицима, подсећа на првобитног Светог Марка, пре реконструкције средином XI века; ротонда Санта Фоска са елегантним октагоналним портиком који ју је

окруживао, поставља на пусто место једну од оних одлика Истока које је Венеција тако рано заволела. И у тој самоћи, у једној потресној туги, пред овим широким хоризонтом непокретних и суморних мочвара, Торчело меланхолично призива у сећање првобитну Венецију и показује најстарија дела венецијанске уметности.

Оснивање Венеције

Док су постепено нестајале све ове мале Венеције, први почеци града Светог Марка полако су градили праву Венецију. Супарништва која су сукобила различите градове лагуне, у жестоких споровима око преваласти, дуге и горке борбе у којима су се сучелиле Хераклијана и Језоло, омогућиле су Венецији да се њима окористи, примајући изгнанике који су тражили заклон или у Маламоку или у Ријалту. Почев од 774. године, на групи острва која је она окупила било је довољно људи да се један бискуп, издвојивши се из дијецезе Маламоко, установи у Оливолу за острва која су припадала Ријалту. Мало касније, 812. године, дуждева резиденција, која се првобитно налазила у Хераклијани, а потом у Маламоку, пребачена је у Ријалто јер је био мање изложен нападима са копна и франачкој претњи. И, сасвим природно, главне аристократске породице тих градова, оне које су се касније дичиле тиме да представљају најстарије патриције Венеције, груписале су се око те нове престонице, политичког центра лагуне, напуштајући острва на којима су живеле. Овом почетном ширењу дужд Ђустинијано Партечијако (Partecipazio), градећи око 828. године за потребе чувања реликвија Светог Марка прву цркву посвећену овом јеванђелисти, додао је верски престиж, удвајајући политичку привлачност. Све више, из читавог венецијанског архипелага, сви који су били иоле значајни учврстили су се у Венецији. Почев од средине IX века, она је била политички центар регије; педесет година касније, Градо, који се са њом спорио око духовне превласти, почео је да опада; сто година касније, Торчело, њен трговачки супарник, угасио се. И преко њих, Венеција је, сасвим полако, утрла пут својој славној судбини.

Глава II

Изградња млетачке славе (од VI до XI века)

Уколико покушавамо да анализирамо елементе венецијанске славе и моћи, да испитамо узроке који су одредили њено економско благостање, политичку опредељеност и особеност њене цивилизације, намеће се једна чињеница коју морамо знати већ на почетку: то је значај везе коју је Република Светог Марка током свих векова своје историје одржавала са Истоком. У првим данима свог постојања, и током дугих година, Венеција је била подређена Византији: поданик царева почев од VI све до средине IX века, она је била њихов вазал, а потом је постала њихов савезник и на крају наследник. Те блиске и непрекидне везе оставиле су посебан траг у најстаријој историји Венеције, током читавог периода од њених почетака до XI века, током ког су ударени темељи будуће славе и моћи Републике.

Прве политичке институције

Управо су из Византије у Венецију стигле најстарије институције и први нацрти њеног устава. Венеција је у VI веку била једна провинција византијске Италије под врховном влашћу равенског егзарха, који је управљао градовима лагуне, као и свим градовима Егзархата, преко званичника који су носили титулу *џрибуна*: они су бирани из редова локалне аристократије, које је вероватно бирао народ, а у сваком случају потврђивао цар. Тим трибунима је, почев од краја VII века, надређен био један дукс кога је испрва именовала царска власт; али од када се Италија побунила против Византије, позиција дукса је постала изборна и њега су бирали трибуни и припадници клера тамошњих градова. Након неколико покушаја да се томе успротиви, византијска власт је коначно прихватила нови режим, који се коначно ustalео 742. године.

Мало је вероватно да је дукс — потоњи дужд, био припадник локалног становништва, што ће се уобичајити тек касније; највероватније је реч о анахронизму када га венецијанска хроника од самог почетка представља као готово самосталног владара. Иако је постао изборни, дукс

Венеције није остао ништа мање поданик и човек византијског цара, „дубокопонизни дукс Венеције”, како је уосталом и гласила његова интитулација. Па чак и када је средином IX века овај сужањски однос мало ослабио, византијски утицај је упорно одолевао, очит у титули коју је носио владар Млетачке републике, затим у церемонијалу који га је окруживао, и у самом начину на који је владао. Дуждева одећа је подсећала на одежду равенских егзарха и константинопољских царева; у црквама су се молили за дужда према византијским формулама; у случају смрти, примењивани су фунерарни ритуали према византијској етикецији. Такође, дужда је са поносом прихватао и носио византијске дворске титуле: у IX веку, у X и касније, венецијански дуждеви су својој интитулацији додавали царске титуле ипата, протоспатара, патрикија или проедра. Са радошћу су слали своје синове на пут у Константинопољ, склапајући брачне везе са царским породицама. Из свега тога је њихова политика извлачила добит, али и задовољавала таштину — у престижу који им је стизао из удаљене Византије дуждеви су проналазили један елемент моћи, силе и дуготрајности у односу на људе којима су владали.

Веома рано су дуксеви Венеције тежили да своју моћ учине наследном; да би олакшали пренос власти, они су придруживали својој власти синове још за живота и на тај начин су оснивали праве династије. Од 811. до 887. године, седам припадника породице Партечијако је готово без прекида заузимало највишу магистратуру; од 932. до 976. она је припадала породици Кандијано, а од 976. до 1032. породици Орсеоло. Несумњиво се ова еволуција ка монархији није одиграла без отпора. Дуксеви су морали да се боре против непријатељства љубоморне локалне аристократије, и против зловоље бискуп Града. Најранија историја Венеције је испуњена, исто као и византијска, заверама против владара, побунама и унутрашњим превратима. Из свих тих тешкоћа дуксеви су изашли као победници, посебно захваљујући подршци коју су добијали од грчких царева,² њихових заштитника. И откад је 812. године дукс коначно установио своју резиденцију у Ријалту, када је по-

² У Дилово време било је уобичајено византијске царева називати грчким, и уопште Византинце Грцима. Савремена византологија је ту идентификацију аргументовано одбацила (прим. прев.).

чела да расте снага престонице, привлачећи знамените породице из других градова, стављајући на тај начин аристократију под непосредан утицај владара, од тада његова моћ није престајала да расте.

Према слици византијског цара, њиховог заштитника и модела, млетачки дуждеви из периода IX—XI века створили су својеврсни монархијски ауторитет. Њихова изборност је веома брзо постала пука формалност. Након што су новог господара Млетачке републике поздрављали бурним акламацијама у скупштини, он је уз велику процесију праћен до Цркве Светог Марка. Тамо га је ђакон, главни свештеник цркве, уводио у звање дајући му скиптар и барјак са сликом Светог Марка; потом, у палати, дужд је примао заклетву верности од свог народа.³ Од тог тренутка, врховни поглавар Млетачке републике председавао је врховним судом (*curia ducis*), средиштем јавне и судске администрације, и местом где је дужд окупљао представнике клера, аристократије и народа. Дужд је сазивао Народну скупштину, именовао чиновнике и судије, командовао војском, склапао уговоре, одлучивао о рату и миру; он је имао апсолутну власт да управља финансијама Републике, тако да се државна ризница (*camera palatii*) често мешала са приватном дуждевом ризницом (*camera ducis*). И над свештенством је имао апсолутну власт; имао је личну гарду, попут краља.

У олигархијској традицији потоњих векова, неки од ових раних дуждева — Пјетро IV Кандијано (959—976) на пример — представљени су као истински тирани. Без сваке сумње, њихов углед је делимично био ограничен учешћем аристократије, која је помагала дужду у управљању и у правосуђу, из чијих редова су примљени високи црквени и цивилни достојанственици; дуждева власт је такође била ограничена постојањем Народне скупштине, којом су управљали челници те аристократије. И из те нетрпељивости израђали су се често крвави сукоби, трагедије налик на византијске, у којима се огледала страхота коју је Венеција искусила већ на самом свом почетку због апсолутне монархије.

Године 976, млетачки дужд био је Пјетро IV Кандијано. Он је био радан, одважан, славољубив и моћан човек. Ожењен нећаком цара Ото-

³ Када је реч о народу (*populus*), мисли се на оне припаднике комуна који су учествовали у политици, тако да се тај популус заправо није разликовао од племства, које је иступало као представници заједнице комуна — Lane, 2007, 108.

на I, и поносан на тај савез и на своје лично богатство, сневао је да покори млетачку аристократију. Према навици својственој дуждевима, поставио је свог сина за патријарха Града, да би у оквиру своје породице сабрао сав политички и верски утицај, сурово гушећи било какав отпор. Скована је завера да се он збаци. Међутим, Дуждева палата била је тврђава, а дужду је лична гарда осигурала одбрану. Завереници су одлучили да нападну ватром. Приморан да из палате захваћене пожаром бежи тајним путем, Кандијано је покушао да потражи уточиште у Светом Марку; тамо је, међутим, налетео на заверенике. Узалуд је тражио милост за себе и своје мале синове; док је пожар дивљао градом, уништавајући палату, Светог Марка, Свету Теодору и више од триста домова, дужд је масакриран заједно са својом децом. Таква је била мржња коју је распирио да ни тела нису поштована — бачена су тако исекасањена, и уз велику муку су успели да им након неколико дана пронађу достојну гробницу. Та крвава трагедија постала је подсетник и опомена свима онима који су у Венецији сневали да успоставе тиранију.

Борба за самосталност

Као што су Венецију најстарији облици власти непрекидно везивали за Исток, једнако су је политика, а изнад свега брига о независности, привлачили Византији.

Када је крајем VIII века Карло Велики постао господар Италије, једно посебно важно питање се поставило пред државу лагуна. Венеција је са свих страна била окружена непријатељима; славољубиви Каролинзи тежили су да је виде у оквирима новог царства. Наступао је одсудни час за комуну. Да ли ће она, постајући поданик великих франачких краљева, бити увучена у орбиту западне цивилизације, те да ли ће свој отисак на њој оставити једно германско и феудално друштво? Или ће, с друге стране, остати византијска, то јест, заправо независна и господарица своје судбине?

Млечани су добро разумели све предности ненаметљивог сизеренства удаљеног византијског цара. Међутим, постојала је једна франачка фракција на острвима лагуне; патријарх Ђовани из Града је био њен предводник. Дужд је чврсто и одлучно иступио против њихових сплетки, тако да је Градо опседнут и заузет, а патријарх је скочио са врха једне куле

(802). Његов наследник, Фортуно, тражио је освету од Карла Великог; овог пута, један унутрашњи преврат је надвладао византијску фракцију. Тако је 804. године изабран дужд коме су Франци били наклоњени, и деловало је да му прилике тако добро иду низ руку да је у подели својих држава 806. године Карло Велики свргао господара Млетачке републике. Но, то није било ништа више до пролазни успех. Већина житеља лагуне је истрајавала непоколебљиво, упркос својим главешинама, у својој верности Византијском царству. Венецији није дуго требало да се опорави: и када је 810. године, син Карла Великог, Пипин, покушао насилно да је подреди, она се супротставила. Франци су напали и са копна и са мора; Хераклијана, Кјођа, пале су им у руке; Маламоко, престоница, био је под опсадом. Локална традиција, чији је славни одјек досегао све до Константинопоља, прича о томе да су током дугих месеци Млечани, ушанчени у својим лагунама, храбро одолевали свим франачким нападима. А Пипин, већ исцрпљен, викао је на њих: „Ви сте моји поданици, јер сте на мојој земљи и у мом царству”, на шта су они одговорили: „Ми смо послушници само римског цара, а твоји никада!”⁴ Ван сваке сумње је данас да је млетачки патриотизам преокренуо у победу један сигуран пораз. Заправо, Венецију су освојиле војне снаге Карла Великог, осим можда тешко приступачног острва Ријалто. Међутим, то није дуго потрајало.

Миром из 812. године, Карло Велики је вратио Византијском царству, заједно са Истром и Далмацијом, и градове венецијанске лагуне. Кључни догађај је био тај што се Венеција измигољила из руку моћног каролиншког цара, те је на тај начин избегла низ политичких преврата који су у периоду који је уследио у потпуности изменили лице Западне Европе. Остајући под византијским протекторатом, Млетачка република је избегла феудализам и режим италијанских комуна, све оно што је у потоњем периоду донело толико невоља остатку Италије. Оданост коју је исказала Византији, Млетачкој републици је донела самосталност, величину и моћ.

Ово све наравно не значи да Млетачка република, у периоду од IX до XI века, није одржавала добре односе са наследницима и настављачима великих каролиншких царева. Постоји низ споразума, у периоду од 840. до 1220. године, којима су италијански наследници Карла Великог, а та-

⁴Константин Порфирогенит, *De adm. imp.*, ed. Bonn, 124.

кође и немачки цареви, гарантовали независност Млетачкој републици, и давали јој са сваким уговором све веће привилегије, подстичући на тај начин развој њене континенталне трговине. Република је у X веку одржавала најбоље односе са немачким царевима. Отон I је своју нећаку удао за млетачког дужда, и потврдио великим повластицама своју благонаклоност према Републици. Отон II, испрва непријатељски расположен према Републици, морао је да одустане, према уговору из 983. године, од покушаја да је лиши њених трговачких привилегија; Отон III је био интимни пријатељ дужда Пјетра II Орсеола, и током своје посете Венецији 1001. године снажно је потврдио симпатије које су везивале две државе.

Међутим, савез Венеције и Константинопоља је био далеко јачи. Венеција је слала своје бродовље у службу византијском цару, и када се борио против јадранских гусара, и против Арабљана. Она је помагала византијским царевима у X веку да поново освоје јужну Италију, а дужда је лично дошао 1002. године да спаси и ослободи Бари арабљанске опсаде. Овај савез је свакако понекад био тежак, а цена коју је он наметао Венецији била је веома висока. Међутим, у том савезу је Венеција нашла заузврат, поред сигурних гаранција своје самосталности, непроцењиве предности за своју трговину. Злато, богатство, моћ, читава слава Венеције, зависили су од њеног економског развоја, који је почивао на везама града са Истоком.

О АУТОРУ

Шарл Дил (1859, Стразбур — 1. новембар 1944, Париз) био је француски византолог и историчар који је значајно допринео буђењу интересовања за историју Византије у Европи, а нарочито у Француској, и подизању византијских студија на научни ниво. После завршетку факултета, Дил је неколико година радио у Француској школи у Риму (1881—1883) и Атини (1883—1885), где је надоградио своја теоријска знања и стекао богата практична искуства која ће му касније бити од велике помоћи у даљем научном раду. Једно време је радио као професор историје у Нансију, а 1899. у истом звању прешао је на Сорбону у Париз, где је поред предавања из опште историје држао и посебан курс из историје Византије. Године 1907. добио је на Сорбони Катедру за византијску историју која је те године управо била основана. На овој катедри Дил је провео више од тридесет година и остао је упамћен као изванредан и изузетно духовит предавач. За своје несвакидашње научне заслуге стекао је велико признање не само у Француској него далеко ван њених граница. Изабран је за дописног члана многих академија и за почасног доктора већег броја универзитета, између осталих и Београдског. Године 1936. постао је дописни члан Српске краљевске академије.

САДРЖАЈ

ХРОНОЛОГИЈА	5
Предговор	9
Књига I	
ОСНИВАЊЕ РЕПУБЛИКЕ (од V до XI века)	
Почеци Венеције	15
Изградња млетачке славе (од VI до XI века)	21
Књига II	
УЗРОЦИ МЛЕТАЧКЕ ВЕЛИЧИНЕ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ (од XI до краја XV века)	
Млетачка трговина	35
Освајање Истока и успостављање Млетачког колонијалног царства	46
Уређење и управа Млетачке републике	69
Слава Млетачке републике	94
Млетачки живот и душа	109
Књига III	
РАЗВОЈ ВЕНЕЦИЈЕ (од средине XV до краја XVI века)	
Пропаст колонијалног царства. Венеција и Турци	127
Опадање млетачке трговине	137
Континентална политика Венеције	149
Венеција у XVI веку. Град. Морал. Књижевност и уметност ...	161
Млетачка администрација и дипломатија	182
Књига IV	
КРАЈ МЛЕТАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ	
Спољна политика Венеције у XVII и XVIII веку	195
Управа Републике и венецијански живот у XVIII веку	204
Крај Млетачке републике	216
Поговор	221
О аутору	225